

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבו ע י

פרשת עקב, תשס"ז
מספר 715מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

בסופו של דבר, הא-ל אינו מבקש הרבה !

ועתה ישראל מה ה' א-להיך שאל מעמך כי אם ליראה את ה' א-להיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את ה' א-להיך בכל לבבך ובכל נפשך: לשמר את מצוות ה' ואת חקתיו אשר אנכי מצוך היום לטוב לך (י: יב-יג).

מקובל להניח שעיקרו של ספר דברים הוא שלושה נאומים שנשא משה לבני ישראל בעברו המזרחי של הירדן בסוף השנה ה-40.¹ הראשון (א: א - ד: מ) סוקר את המאורעות ההיסטוריים אשר הביאום עד מצבם הנוכחי, השני (ה: א - כו: ט) עוסק במצוות התורה, ובנאום השלישי (כו: ט - לב: יג) משה מחדש את הברית בין ה' לעם ישראל.

שני הפסוקים המובאים בראש המאמר לקוחים מנאומו השני של משה, בו הוא אומר לעם חוקים ומשפטים, תוך הדגשת הדרך הפלאית שבה התקבלו מה' ותפקידו האישי בהפצתם. דווקא עכשיו, לפני כניסת העם לארץ, משה מזוהר את העם לבל ישכחו את המצוות, ומשדלם ללמוד אותן דרך קבע ולקסרן בנאמנות לדור הבא. משה אף אינו מהסס להזכיר לעם את נטייתם המשורשת (ט: יג) למרוד בא-ל ולזלזל ביעודם.

להלן רצוני להראות שבפסוקים אלו משה מגיע לנקודת שיא בנאומו, וכוונתו היא לזהות את המרכיבים היסודיים בעבודת ה', להציג אותם בסדר רציף ובו בזמן לשדל את העם בשמירת המצוות. וכך פותח משה את דבריו: "ועתה ישראל מה ה' א-להיך שאל מעמך כי אם ליראה את ה'". יסודות השידול מובאים בתחילת ההצהרה ובסופה. לפני רישומם של היסודות בעבודת הבורא משה מספק את המסגרת שבה יש להתבונן בהם. הביטוי "כי אם" היא מילת צמצום המבטאת הקטנה²: "בסופו של דבר מה שהא-ל מבקש ממך אינו רב כל כך".³ לאחר מכן משה ממשיך ברישום חמש בקשות, אשר אינן קלות כלל:

איך יכול משה להניח שהעם יחשבו שחמש הבקשות הכבדות האלו הן מעטות או קלות?⁴ אולי על סמך אירועי העבר ידע משה שבפגישתם לא מכבר עם אנשי מואב ומדין וניצחונם על סיחון ועוג מלכי האמורי התוודע העם לאליהם ופולחנם, שכלל בין השאר הקרבת בניהם ובנותיהם (דב' יב: לא). כאן משה תובע מהעם להשוות: אך מכם אין הא-ל מבקש "כי אם":

1. "ליראה".

2. "ללכת בכל דרכיו".

3. "ולאהבה".

¹ ראו דוד צבי הופמן בהקדמה לפירושו על ספר דברים, הוצאת נצח, ת"א תש"ך.

² השוו למיכה (ו: ח).

³ ראו דב' (ל: יא-יד): "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה הוא ממך ולא רחקה היא... כי קרוב אליך הדבר מאד בפיו בלבבך לעשותו".

⁴ ראו פליאת הרבנים בברכות לג ע"ב: "אטו יראת שמים מילתא זוטרא הוא ?!".

4. "ולעבד את ה' א-להיך בכל לבבך ובכל נפשך".

5. "לשמר את מצות ה' ואת חקתיו אשר אנכי מצוץ היום".

בדעתי להראות שחמש הבקשות שמשה מציג פועלות על פי סדר מסוים רציף ומקושר בסיבתיות. **השלב הראשון** הוא: "ליראה את ה' א-להיך", כלומר בהיבטים פסיכולוגיים של החוויה הדתית קודם שאחד יכול לעבוד מוכרח הוא להרגיש הרגשה ייחודית של "דאגה אולטימטיבית"⁵ כלפי אובייקט העבודה הנחוות שהיא "האחר המוחלט" ו-"mysterium tremendum"⁶. בעניין זה התרגום הטוב למונח התנ"כי "יראה" הוא "יראת כבוד" (reverence): אנו פוגשים "מישהו" ואין בדעתנו לנוס או להתחבא או לזחול מפניו כי אם לעמוד לפניו ביראה ולכרוע ברכ בעבדות. **השלב השני**: "ללכת בכל דרכיו". אם בקשה זו ניתנת להתפרש כמעורפלת, הרי לביטוי זה יש משמעות ברורה: "דרכיו" אין הכוונה רק ל"דרכים שבו רוצה הא-ל שהאדם ילך", אלא גם "הדרך שבו הא-ל עצמו הולך", בעיקר פעולות וגישות שערך מוסרי להן. כך עולה בבירור מן הפסוק המדבר על מחויבותו של אברהם לבניו: "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" (בר' יח:ט). אם "יראה" מתארת את הנוראות שמורגשת בפני ה"אחר המוחלט", הרי הוא מסוגל להתפתח דתית אך ורק כאשר ערך מוסרי יכול להיות מזוהה עם אובייקט העבודה. בחוויה הדתית-תנ"כית, הא-ל שהוא "הגדול הגבור והנורא" הוא גם "עשה משפט יתום ואלמנה ואהב גר" (דב' י:יז-יח).⁷ על כן עליך "ללכת בכל דרכיו", וכשתתחיל לחוות את הטוב הפנימי שבמעשי מוסר ובטבע המוסר ולהבין שערכים אלו אפשר שהם חלק מהמהות של ה', הרי אנו מוכנים **לשלב השלישי** – "לאהבה". כשאובייקט היראה שלנו מוכר כטוב עצמי ומקור של ערך מוסרי, הרי התחושה של יראה יכולה להתפתח לתחושת אהבה.

זכור, החוויה הראשונה הכילה יסוד שכינינו "דאגה אולטימטיבית". עובד ה' מתחיל להרגיש שזהו היסוד החשוב בחייו. אבל עכשיו, כשהוא רווי, האהבה נהפכת לתשוקה נאכלת. לכן עתה הוא נדרש לעבוד את ה' בדרך ההולמת את האופי הנורא של חוויותיו. **שלב רביעי**: "בכל לבבך ובכל נפשך". בעבודת ה' על פי התנ"ך חשוב לא רק מה אתה עושה אלא גם **איך** אתה עושה. האל התנ"כי דורש קשר של בלעדיות. עליך לעבדו "בכל לבבך", עד שלא יישאר מקום בלב לשום עבודה אחרת.

לבסוף, הבקשה החמישית, שכעת נשמעת פשוטה למדיי, היא **השלב החמישי**: "לשמר את מצות ה' ואת חקתיו". מה הקשר בין מדרגות כה עליונות של מודעות דתית כיראה ואהבת ה' ובין שמירת המצוות? אולי התפקיד של המצוות המעשיות הוא דבר הבעתי (expressive) ודבר המותיר רושם על האדם עצמו (impressive). בראש ובראשונה הן הביטוי המעשי של עבודת ה' בכל תחומי החיים, הבעה אותנטית של היראה והאהבה והרצון התשוקתי לעבוד את ה'. אבל במקום שבו היראה והאהבה רפויים, עצם שמירת המצוות וקבלת עול מלכות ה' יכולים לחזק את הרגשות היסודיים הללו ולהביא את האדם ליראה ולאהבה.

בשתי מילותיו האחרונות בהצהרתו משה חוזר אל המשימה שהציב לעצמו בפסוק הפתיחה – לא רק להודיע אלא גם לשדל, להסביר לעם למה עליהם להגיב באופן חיובי לבקשות הללו. בסופו של דבר הרי זה **ל טוב לך** – "לטובתך ולהנאתך".⁸ ה' אינו מבקש ממך לעבדו משום שזה לטובתו. שלא כאלילים הפגאניים, ה' אינו תלוי באחרים, אלא הוא עצמאי לחלוטין. אין הוא צריך לא את קרבנותיך ולא את שבחך; הכול **ל טוב לך**, לתועלת שלך. על ידי מילוי תפקיד הבחירה החופשית בהחלטה ללכת בדרכיו, כל יחיד יכול להוציא אל הפועל את הכוח שבו כאחד אשר נוצר בצלמו.

ד"ר שמעון-אליעזר הלוי (שוברט) ספירו

המחלקה ללימודי יסוד

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע

כתובתנו באינטרנט: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha/>

⁵ ראו: Paul Tillich, *Dynamics of Faith* (New York 1957) עמ' 3.

⁶ ראו: Rudolf Otto, *The Idea of the Holy* (New York 1958) עמ' 12, 25.

⁷ "הודו לה' כי טוב" (תה' קלו:א).

⁸ ההשפעה הדרמטית של שתי המילים האחרונות האלו גוברת כשמקדימים להן את מילית היחס "ל" כבחמש הבקשות הנזכרות. אם ה-"ל" שבבקשות משמעותה בפשטות "יש ל...", הרי כאן, במילים האחרונות "ל טוב לך" משמעותה "למען ייטב לך" – בהפתעה.

